

УДК 37.091.33:780.646.7:78.03

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2025-44-27>**Володимир Іванович Бондарчук**

ORCID: 0009-0005-9054-3408

в. о. професора, народний артист України,
викладач кафедри оркестрових духових та ударних інструментів
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
bondarchuk24031947@gmail.com

ВИКОНАВСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕМБРУ ЗВУКА ВАЛТОРНИ: ІСТОРИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Мета роботи – вивчення впливу місця розташування правої руки в розтрубі валторни на формування тембру, точної інтонації та загальної звукової характеристики, а також аналіз розвитку цієї техніки в контексті викладацької практики. **Методологія дослідження** спирається на історичний, системно-аналітичний та компаративний методи. **Наукова новизна** – вперше у вітчизняному контексті систематизовано функцію правої руки в грі на валторні, охарактеризовані історичні зміни цієї техніки та запропоновані методичні рекомендації для виконавців і викладачів на основі аналізу зарубіжного та українського досвіду. **Висновки.** У процесі дослідження впливу положення правої руки в розтрубі валторни на формування інтонаційної точності, тембрової виразності й загальної якості звуку було підтверджено ключову роль цього елемента техніки. Аналіз викладацьких підходів та практичні спостереження засвідчили, що правильне розташування руки в розтрубі дозволяє не лише коригувати висоту звуку, але й забезпечує гнучкість тембрової палітри, що особливо важливо для оркестрового виконавства. Недооцінка цього аспекту призводить до втрати як точності, так і виразності. Окрему увагу було приділено типології положень руки – від відкритого до частково або повністю закритого, та їх впливу на звукову проекцію в залі. Виявлено, що навіть незначне відхилення положення руки може суттєво змінити акустичний ефект, особливо у творах композиторів класичного періоду, де чистота інтонації та тембр звука мають вирішальне значення. Тому робота з положенням руки в розтрубі повинна бути системною і усвідомленою, з врахуванням як історичного контексту оркестрових партій, так і сучасних вимог до звучання валторни. Виконавська практика має спиратись на поєднання технічної точності й художнього смаку, що досягається лише через уважне й свідоме опанування цього ключового елемента техніки гри на валторні.

Ключові слова: валторна, розтруб, тембр, інтонація, сурдина, методика викладання, історія виконавства, звуковидобування.

Bondarchuk Volodymyr Ivanovych, Acting Professor, People's Artist of Ukraine, Lecturer at the Department of Orchestral Wind and Percussion Instruments of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

Performing characteristics of French horn timbre formation

Research objective is to examine the influence of the position of the right hand inside the French horn bell on the formation of timbre, precise intonation, and overall sound quality, as well as to analyze the development of this technique in the context of teaching practice. **The methodology** of the research is based on historical, system-analytical, and comparative methods. **The scientific novelty:** for the first time in the national context, the function of the right hand in horn playing is systematized, historical changes in this technique are described, and methodological recommendations for performers and teachers are proposed based on the analysis of both foreign and Ukrainian experience. **Conclusions.** The study of the influence of right hand position in the French horn bell on intonation accuracy, timbral expressiveness, and overall sound quality confirmed the key role of this technical element. The analysis of pedagogical approaches and practical observations showed that correct hand placement in the bell not only enables pitch correction but also provides flexibility in the timbral palette, which is especially important in orchestral performance. Underestimating this aspect leads to a loss of both precision and expressiveness. Special attention was given to the typology of hand positions – from open to partially or fully closed – and their impact on sound projection in the concert hall. It was found that even slight deviations in hand position can significantly alter the acoustic effect, particularly in works by Classical-period composers, where intonation purity and sound timbre are of critical importance. Therefore, working on hand positioning in the bell must be systematic and conscious, taking into account both the historical context of orchestral parts and modern requirements for horn sound. Performing practice should be based on a combination of technical precision and artistic taste, which can only be achieved through careful and mindful mastery of this key element of horn technique.

Key words: French horn, bell, timbre, intonation, mute, teaching methodology, performance history, sound production.

Сучасна валторна – яскравий представник характерних мідних духових інструментів. Володіючи теплим, ліричним тембром звуку, маючи широкий діапазон та великі динамічні й технічні можливості, вона є одним із самих виразних представників симфонічного та духового оркестрів. Застосування валторни дуже широке. Завдяки її тембральним якостям вона добре зливається з різними групами мідних, дерев'яних та струнних інструментів, звучить в кантиленних і колористичних моментах оперних, балетних та симфонічних творів. **Актуальність теми дослідження** полягає у встановленні та конкретизації виконав-

ських прийомів, які впливають на різні відтінки її тембрового забарвлення. У мистецтві гри на валторні кожна деталь має важливе значення – від положення губ на мундштуку до дихання, позиції тіла та навіть кута нахилу інструмента. Проте однією з найхарактерніших особливостей гри, яка відрізняє валторну від інших мідних духових інструментів і яка розглядається в даній статті, є положення правої руки в розтрубі валторни. Цей на перший погляд другорядний елемент насправді має вирішальний вплив на характер звуку, його забарвлення, гнучкість інтонації й навіть точність строю.

Мета дослідження – вивчення впливу місця розташування правої руки в розтрубі валторни на формування тембру, точної інтонації та загальної звукової характеристики, а також аналіз розвитку цієї техніки в контексті викладацької практики. **Наукова новизна** – вперше у вітчизняному контексті систематизовано функцію правої руки в грі на валторні, охарактеризовані історичні зміни цієї техніки та запропоновані методичні рекомендації для виконавців і викладачів на основі аналізу зарубіжного та українського досвіду.

Виклад основного матеріалу. Позиція правої руки в розтрубі є надзвичайно актуальною, адже недооцінка цього аспекту призводить до втрати як точності, так і виразності. Історично таке положення з'явилося як практичне рішення для інструментів без вентильного механізму – натуральна валторна не дозволяла виконувати всі хроматичні звуки, тому музиканти навчилися коригувати висоту звуків та тембр за допомогою руки в розтрубі. Згодом, навіть після впровадження вентилів, ця техніка не тільки була збережена, а й стала невід'ємною частиною звукової естетики хроматичної валторни. Сучасна методика продовжує розвивати ці традиції. Положення руки – це не просто звичка, це спосіб утримування інструмента та витончений засіб впливу на характер звуку, його красу, тембр та інтонацію. Правильне використання цієї техніки відкриває перед виконавцем нові горизонти в роботі над звуком: дозволяє варіювати тембр, робити інтонацію точнішою, гасити або навпаки – підкреслювати обертони. У даній статті ми розглянемо особливості положення

правої руки в розтрубі, вплив цієї техніки на якість звуку, його інтонаційну точність, а також різні підходи до її використання у виконавській практиці. Права рука в розтрубі – це інструмент контролю над звучанням. Вона не просто лежить у середині – вона постійно «працює». Якщо рука розташована глибоко – звук буде темнішим, м'якшим, більш відкритий розтруб – тембр стає яскравішим, світлішим, але зростає ризик фальшивої інтонації.

Світле та темне звучання валторни є важливими засобами художньої виразності, які активно застосовуються як у сольному так і в оркестровому виконавстві. Темне звучання часто асоціюється з глибиною, драматизмом і благородністю, що особливо актуально у творах пізнього романтизму або у трагічних епізодах симфоній. Світле звучання, навпаки, використовується для створення ясної, дзвінкої атмосфери, що добре працює в класичних творах або у пасторальних сценах. За спостереженнями Ганса Пітера Шміда, «тембр валторни може змінюватися залежно від положення руки в розтрубі, артикуляції та навіть психологічного настрою виконавця» [2]. Таким чином, свідоме керування тембром та забарвленням звуку дозволяє валторністу не лише відповідати композиторському задуму, але й виявляти власну інтерпретацію під час виконання музичних творів.

Практичне застосування світлого і темного звучання валторни чітко простежується в оркестровому репертуарі. У творах Й. Гайдна, зокрема в симфоніях №31 «Hornsignal» та №48 «Марія Терезія», світле, дзвінке звучання є необхідним для передачі святкового, мисливського характеру. Блискуча атака й чітка артикуляція створюють ефект відкритого простору, властивого класицизму. У «Тілл Уленшпигелі» Р. Штрауса на самому початку валторна грає характерну фразу яскравим, відкритим звуком – тут рука майже повністю виймається з розтруба, щоб досягти насмішкуватого, гострого тембру, що характеризує героя симфонічної поеми. Як зазначив британський валторніст Баррі Таквелл, «світлий звук у класичних творах – це не просто стиль, а спосіб мислення» [3]. У симфоніях Л. ван Бетховена, навпаки, переважає драматичне, темніше забарвлення. Наприклад у другій частині Третьої симфонії («Героїчної») саме глибокий тембр

валторни сприяє посиленню трагічної атмосфери. Йозеф Клер, австрійський викладач, наголошував: «Темний звук має бути не глухим, а співучим – це внутрішня мова інструмента» [1]. В симфонії №1 Й. Брамса у вступі до фіналу валторна створює емоційно насичене, темне звучання, що підкреслює відчуття очікування й урочистості. Особливо яскраво принципи тембрової гнучкості реалізовані в симфонічній поемі Р. Штрауса «Життя Героя», де валторна виконує як фанфарні сигнали з яскравим світлим тембром, так і широкі ліричні фрази з глибоким, темним звуковим забарвленням.

Окрім отримання світлого та темного тембру забарвлення звуку за допомогою положення правої руки в розтрубі валторни, існує ще спосіб гри «gestopft» – тобто закритий звук, який досягається повним закриттям розтрубу кистю правої руки. У творах Л. Бетховена (наприклад, у Третій симфонії), ефект сурдини створює відчуття тривоги і внутрішньої напруги, в Шостій симфонії Г. Малера валторна звучить як голос поза сценою, у Р. Штрауса в симфонічних поемах «Життя героя» та «Так казав Заратустра» ефекти зі зміною положення руки, включаючи сурдину дають надзвичайне забарвлення і динаміку, у тетралогії Р. Вагнера «Перстень Нібелунга» валторни з ефектом сурдини символізують щось тасмичне, небезпечне. Таким чином, вибір тембру безпосередньо пов'язаний із художньо-емоційним контекстом твору і має бути осмисленим компонентом виконавської інтерпретації.

Регулярно відвідуючи концерти симфонічного оркестру, в якому автор статті працював понад 45 років у якості концертмейстера групи валторн, природньо особливу увагу приділяє звучанню валторнової групи, аналізуючи відмінності між власним розумінням тембру, звукової природи інструмента та актуальним виконанням оркестрових партій сучасними валторністами. Часто спостерігається недостатній рівень уваги до тембрової складової, яка, своєю чергою, безпосередньо впливає на виразність і зміст музичного твору. Звук валторни може варіюватися – від світлого, прозорого, наближеного звучанню натуральної валторни до темного, з трагічним відтінком.

Нерідко виконавці надмірно закривають розтруб правою рукою без музичної необхідності, що призводить до потемніння звучання, його зближення з тембром тромбона або саксофона в нижньому регістрі. У результаті втрачається характерний для валторни світлий і виразний тембр, притаманний їй природному звучанню. Здається, що сучасні валторністи та навіть диригенти часто не приділяють належної уваги саме цій якості.

Кожна нота валторни, незалежно від динаміки – піано чи форте, – повинна вирізнятися в оркестровій фактурі завдяки своєму неповторному тембру. Формування якісного звуку та його тембрового забарвлення є результатом поєднання виконавської техніки й конкретного положення правої руки в розтрубі. Надмірне закриття зменшує відкритість тембру і нівелює ту особливу легкість, що є рисою звучання натуральної валторни.

Світле звучання валторни – це не просто темброва фарба, а функціонально важливий чинник, який забезпечує її чітке сприйняття в оркестровому ансамблі, особливо у творах класичного репертуару. Відтак недооцінка впливу положення правої руки на темброву якість звуку – це не лише технічне, але й суттєве музичне питання. Саме тому необхідно свідомо шукати оптимальне положення руки, яке б сприяло збереженню характерного тембру інструмента.

Пошук оптимального положення правої руки є вирішальним для забезпечення повноцінного, чистого звучання валторни. Рука не повинна глушити звук, не повинна без потреби надавати йому одноманітного темного відтінку. Надмірне закриття розтруба призводить до проблем не лише тембрового характеру, а й впливає на техніку дихання та загальний фізичний стан виконавця, спричиняючи м'язову напругу та втому.

Робота над положенням правої руки – це фундамент, на якому базується формування світлого, чистого звучання без зайвих зусиль. Це завдання є однаково важливим як у самостійній практиці, так і в навчальному процесі. Тому варто поставити запитання: які рекомендації можуть бути найбільш дієвими, аби положення руки не перешкоджало якості звуку?

Права рука в розтрубі може виконувати кілька функцій: підтримка інструмента, корекція тембру, інтонаційне налаштування

та створення ефекту сурдини. Існують різні варіанти розташування кисті – рука може бути розміщена всередині розтруба з певним кутом нахилу або наближеною до однієї зі стінок. Важливо, щоб протилежний бік розтруба залишався відкритим для вільного виходу звуку. Пальці не повинні згинатися в глибині розтруба чи притискатися до його стінок – це призводить до появи глухого, темного звучання.

Рука має залишатися легкою, рухливою, здатною «дихати» разом зі звуком, ніби підлаштовуючись під струмені повітря. Саме така пластичність створює відчуття легкості та прозорості у звучанні. Водночас важливо пам'ятати: валторніст грає не для себе, а для слухача. Якщо виконавець закриває розтруб таким чином, що звук направляєється у вухо самого музиканта, а не проникає в зал – таким чином втрачається контроль над динамікою, якістю звучання й загальною виразністю виконання.

Тож положення правої руки – це не лише технічний прийом, а й повноцінний мистецький засіб, який формує загальне звучання валторни в оркестровому контексті та визначає характер виконавського спілкування з публікою. Усвідомлення цього аспекту є важливою частиною виховання музиканта й має стати основою викладацького підходу до навчання. Це – справжня школа сценічної культури й музичної етики.

Варто розглянути базові принципи положення руки в розтрубі валторни. Важливо розуміти, що рука виконавця не залишається статичною протягом виконання. Вона постійно змінює своє положення, виступаючи як «живий» інструмент контролю над звучанням. Рух руки в глибину розтруба дозволяє знижувати стрій, тоді як рух у зворотному напрямі – підвищує його. Така динамічна корекція не лише впливає на точність інтонації, а й змінює темброву палітру звучання.

Ця постійна зміна положення потребує виняткової чутливості, великого досвіду та індивідуального виконавського підходу. Навіть незначне переміщення руки може істотно вплинути на тембр, динаміку і стиль виконання. Опанування цієї навички є складним, але принципово важливим завданням для кожного валторніста.

Отже, почнемо з базових положень правої руки в розтрубі валторни, зробимо акцент на різних варіантах положення правої руки в розтрубі, як вони впливають на тембр звуку і стрій, а також запропонуємо вправи для розвитку чутливості і контролю. Перш за все, рука має розташовуватись так, щоб не перекивати вихід звуку, не зменшувати об'єм розтруба. Зазвичай це означає, що кисть або долоня знаходяться всередині розтруба, пальці розташовані розслаблено, без зайвого згинання, напруги та тиску на стінки розтруба, що дозволяє звуку виходити вільно.

Існують чотири основні позиції правої руки в розтрубі валторни:

1. Рука розміщена більш глибоко в розтрубі, долоня спрямована вперед, пальці розслаблені, не торкаються стінок. Така позиція дає відкритий, яскравий тембр, але потребує кращої підтримки дихання і контролю інтонації.

2. Рука знаходиться ближче до краю розтруба, зігнуті пальці торкаються стінки, але не перекивають вихід звуку. Таке положення додає теплоти в звучанні, дозволяє затемнити тембр, коригувати стрій.

3. Рука в глибині прикриває розтруб, пальці згинаються всередину, що помітно затемнює звук і може понижувати стрій. Таку позицію зазвичай використовують для спеціальних ефектів або, коли треба, знизити гучність.

4. Рука повністю закриває розтруб валторни для отримання ефекту звучання сурдини. У професійній практиці валторніста ефект сурдини досягається не механічним пристроєм, як у деяких інших духових інструментів, а саме за допомогою положення правої руки в розтрубі. Саме жива рука дає більш виразний художній ефект, ніж звичайна сурдина. Для досягнення якісного звучання сурдини, рука повинна бути введена в розтруб і щільно закривати його отвір, не допускаючи витоку повітря. Це створює додатковий опір повітрю й змінює резонанс. Звук змінює тембр, носить «приглушений», інколи майже електронний відтінок, що контрастує з відкритим тембром валторни. Закриті звуки отримані при щільному закритті розтруба рукою або маленькою сурдиною звучать глухо і напружено, на forte

мають різкий металевий звук, в низькому регістрі приймають похмурий, зловісний характер, висота звуків підвищується на пів тону. При застосуванні даного способу всі звуки потрібно понижувати на пів тону.

Важливою є навичка валторніста володіти гнучкістю, щоб швидко переходити між зміною положення руки залежно від змісту музичного твору, акустичної ситуації та балансу звучання в оркестровій палітрі. Якщо говорити про позицію кисті в розтрубі, то зазвичай це приблизно так: долоня спрямована вперед або трохи вгору, зап'ястя розслаблене, пальці розслаблені і злегка зігнуті, але не тиснуть на стінки розтруба. Для кращого контролю інтонації виконавець може вільно рухати кистю вперед або назад, а також змінювати ступінь закриття розтруба пальцями, корегуючи звучання від світлого до більш темного. Усі ці рухи вимагають великої чутливості і постійної практики та досвіду.

Практика підтримки валторни зовнішньою стороною великого пальця – є дуже логічною, цілком прийнятною й поширеною технікою. Вона дає стабільність, не напружує кисть і водночас залишає інші пальці більш вільними. Великий палець може слугувати опорою, на якій лежить інструмент, а кисть при цьому залишається вільною і розслабленою. Це дозволяє руці «дихати» разом із звуком і швидко реагувати на потребу в зміні положення для контролю тембру і строю. Якщо ж вага валторни припадає на всю кисть або всі пальці, рука напружується і втрачає чутливість, що ускладнює точне керування звучанням і сприяє швидкій втомі.

Тому найкращою практикою є таке положенням інструменту, коли основна вага інструмента припадає саме на великий палець зовні, а інші пальці лишаються гнучкими і не тиснуть на стінки розтруба. Другий, третій і четвертий пальці в такому положенні можуть м'яко змінювати глибину руки в розтрубі. Їх не треба тримати жорстко – навпаки, вони мають бути чутливими, мов «антенки», щоб слухом уловлювати найменшу зміну тембру. Такий баланс дає підтримку і свободу рухів кисті руки, музикант може вільно контролювати вихід звуку, робити його більш світлим, більш відкритим, або більш темним, тобто може впливати на його якість. Коли рука вільна, музикант наче «спіл-

кується» з інструментом – це відчуття дозволяє творити живу, дихаючу музику. Положення правої руки валторніста в розтрубі валторни – це не просто технічний елемент, а справжній інструмент формування звучання і контролю інтонації. Правильне положення руки в розтрубі впливає на тембр, стрій і якість звуку, а також на фізичний комфорт виконавця. Найважливішим є те, що рука повинна бути розслабленою і гнучкою. Напруга у кисті або пальцях призводить до зменшення об'єму розтруба, що робить звук темним, глухим і утруднює вільний вихід повітря. Пальці не повинні перекривати вихід звуку. Важливо ще раз наголосити, яку частину руки використовувати для підтримки ваги валторни. Найкраще, коли інструмент лежить на зовнішній стороні великого пальця, а кисть залишається вільною. Такий підхід дозволяє руці «дихати» разом зі звуком, забезпечує гнучкість рухів і швидку реакцію на зміни інтонації та тембру.

У зазначеному положенні виконавець має можливість плавно змінювати положення правої руки в розтрубі інструмента, тим самим коригуючи стиль виконання та варіюючи темброві відтінки без надмірного фізичного напруження. Такі мікрорухи дозволяють точніше налаштовувати інтонацію, надавати звукові світлішого або темнішого забарвлення, робити його більш відкритим чи м'яким. Розвинене відчуття контролю над цими нюансами є ключовим показником професійної зрілості виконавця.

Крім того, правильно сформоване положення правої руки сприяє запобіганню втомі та перенапруженню під час тривалих репетицій або концертної діяльності. Варто зазначити, що варіанти положення руки залежать від музичного контексту та характеру виконуваного твору. Наприклад, у легких, прозорих пасажах рука має бути відкритішою й вільнішою, тоді як у драматичних або ніжних епізодах – частково закритою, з відповідною модифікацією тембру, щоб зробити його теплішим і глибшим. Гнучкість у зміні положення правої руки в залежності від художнього контексту є важливою складовою виконавської майстерності. Валторніст повинен не лише опанувати техніку цих змін, а й розвивати слухову чутливість до найменших тембрових відтінків, аби ефективно керувати звуковою палітрою інструмента.

Практика варіативного розташування руки в розтрубі – це не лише шлях до технічного вдосконалення, але й до втілення музичної виразності. В ідеалі, виконавець досягає балансу між підтримкою інструмента та свободою руху, що дозволяє не лише формувати чистий і світлий звук, а й передавати найтонші нюанси інтерпретації як у складі оркестру, так і в сольному виконанні.

Кисть правої руки повинна залишатися розслабленою; надмірне напруження або неправильне згинання пальців чи зап'ястка може призвести до часткового перекриття розтруба, що порушує інтонаційну точність і зменшує об'єм звуку. Конкретне розташування кисті та долоні повинне відповідати не лише технічним вимогам, а й змісту музичного твору.

Якщо рука стоїть в розтрубі, з розслабленими прямими пальцями, звук буде відкритим, світлим і прозорим. Така позиція руки є корисною для передачі святкового, мисливського характеру, що характерно для творів періоду класицизму (треті частини концертів для валторни Й. Гайдна, В. Моцарта, третя частина сонати Л. ван Бетховена). Але тут важливо контролювати дихання, бо відкритий, вільний звук вимагає хорошої фізичної підтримки.

Якщо долоня і пальці трохи підняті або торкаються однієї зі стінок розтруба (без сильного перекриття), звук стає теплішим, більш «закритим», з невеликим затемненням тембру. Це корисно для створення теплих, ліричних образів, м'яких фраз (другі частини концертів Й. Гайдна, В. Моцарта, Ф. Штрауса).

Якщо пальці заходять всередину розтруба, зігнуті і значно закривають розтруб, вихід звуку та тембр стає темним, звук – затиснутим, а інтонація може опускатися. Такий прийом використовують не часто – наприклад, для спеціальних ефектів, темного забарвлення звуку (друга частина сонати Л. ван Бетховена), для пониження інтонації окремих нот або відрізків музичного твору.

Повне закриття розтрубу використовується для отримання ефекту сурдини. Для досягнення якісного звучання сурдини, рука повинна бути введена в розтруб і щільно закривати його отвір, не допускаючи витоку повітря. Це створює додатковий опір повітрю й змінює резонанс.

Під час гри рука не повинна бути статичною. Валторніст може рухати рукою, піднімати чи опускати її в розтрубі, частково повертати, щоб коригувати стрій та тембр звуку відповідно до музичних завдань. Це дає змогу робити плавні переходи між відкритим і приглушеним звучанням, впливати на висоту інтонації. Пальці мають бути розташовані так, щоб не перекривати вихід звуку, створюючи небажані перешкоди.

Пропонується низка вправ для розвитку положення правої руки в розтрубі валторни. Варто практикувати тримання валторни з опорою на зовнішній стороні великого пальця, з розслабленою кистю, і звертати увагу на відчуття комфорту і свободи рухів.

Перша вправа – виконувати довгі тони з різним положенням руки, поступово змінюючи положення кисті: від максимально відкритої (рука в середині розтруба, пальці прямі, розслаблені) до трохи прикритої (пальці ближче до стінок розтруба). Звертайте увагу, як змінюється тембр звуку і стрій, це допоможе відчувати вплив руки на звук, розвиває координацію і гнучкість під час виконання концертних творів.

Друга – виконувати короткі фрази з різною формою закриття розтруба рукою. Варто виконувати короткі музичні фрази, свідомо змінюючи положення руки, починаючи з відкритого звучання і поступовим переходом до більш закритого, слідкувати за чистотою інтонації та плавністю переходів. При цьому має бути присутнім постійний слуховий контроль та аналіз звучання виконуваних фраз.

Третя – гра з акцентами. Вправа виконується з короткими акцентованими нотами, змінюючи позицію руки між ними. Це допомагає навчитися швидко реагувати на інтонацію та контроль звуку навіть у швидких пасажах.

Якісне звучання сурдини залежить від трьох основних чинників: положенні руки в розтрубі, форми долоні та гнучкості зап'ястя. Якщо рука знаходиться надто глибоко – звук стає глухим і задушеним. Якщо рука занадто поверхнево – втрачається характерна темброва барва. Ідеальне положення – коли рука створює ніби акустичну камеру, яка збагачує обертонову струк-

туру звуку. Ці вправи варто виконувати регулярно – вони допоможуть розвинути певні виконавські навички, необхідні валторністам, і зроблять виконання музичних творів більш виразним і змістовним.

Висновки. У процесі дослідження впливу положення правої руки в розтрубі валторни на формування інтонаційної точності, тембрової виразності й загальної якості звуку було підтверджено ключову роль цього елемента техніки. Аналіз викладацьких підходів та практичні спостереження засвідчили, що правильне розташування руки в розтрубі дозволяє не лише коригувати висоту звуку, але й забезпечує гнучкість тембрової палітри, що особливо важливо для оркестрового виконавства. Особливу увагу було приділено типології положень руки – від відкритого до частково або повністю закритого – та їх впливу на звукову проекцію в залі. Виявлено, що навіть незначне відхилення положення руки може суттєво змінити акустичний ефект, особливо у творах композиторів класичного періоду, де чистота інтонації та тембр звуку мають вирішальне значення. Таким чином, робота з положенням руки в розтрубі повинна бути системною і усвідомленою, з врахуванням як історичного контексту оркестрових партій, так і сучасних вимог до звучання валторни. Виконавська практика має спиратись на поєднання технічної точності й художнього смаку, що досягається лише через уважне й свідоме опанування цього ключового елемента техніки гри на валторні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Kllier J. *Technik und Ausdruck auf dem Horn*. Wien: Musikverlag Riedi. 1986.
2. Schmid H.P. *Horn Playing and Sound Colors*. Berlin: Horn Verlag. 1998.
3. Tuckwell B. *The Horn*. London: Yehudi Menuhin music Guides. 1983.

REFERENCES

1. Kllier, J. (1986) *Technik und Ausdruck auf dem Horn*. Wien: Musikverlag Riedi. [in English].
2. Schmid, H.P. (1998) *Horn Playing and Sound Colors*. Berlin: Horn Verlag. [in English].
3. Tuckwell, B. (1983) *The Horn*. London: Yehudi Menuhin music Guides. [in English].